

14

6

1. Polski Wydział Lekarski w Edynburgu w latach 1941–1949

Michał Musielak

1.1. Geneza Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu

Polski Wydział Lekarski zawdzięcza swoje powstanie nie tylko względem humanitarnym, nie tylko okazanemu nam przez wielkodusznych Brytyjczyków, a zwłaszcza przez Naród Szkocki, współczuciu, – nie powstał on też w tym celu tylko, by zasilić Armię Polską większą ilością lekarzy. Zarówno twórca tej idei, jak i wszyscy, którzy pomagali w jej zrealizowaniu, przywiązywali głębsze znaczenie do tego Wydziału. Sądzę, że będę bliski prawdy gdy stwierdzę, że naczelnym motywem – tak Waszym jak i naszym – było głębokie przeświadczenie, iż w tej bezprzykładnej totalnej wojnie musimy zmobilizować wszystkie nasze siły moralne i duchowe i że wysunąć je musimy na czołowe linie tej walki, która się toczy o zachowanie i obronę ludzkiej Wspólnoty, Współpracy i Wolności.

Z przemówienia prof. Antoniego T. Jurasza, dziekana Polskiego Wydziału Lekarskiego, podczas uroczystości otwarcia w dniu 22 marca 1941 r.²

Przywołany wyżej fragment przemówienia prof. Antoniego Tomasza Jurasza, pierwszego dziekana Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu (PWL), które zostało ogłoszone podczas uroczystości otwarcia fakultetu w dniu 22 marca 1941 r., pokazuje, jakie motywy przyświecały twórcom tej instytucji akademickiej. Na czoło wysuwano przede wszystkim motyw konsolidacji wspólnego frontu państw sprzymierzonych przeciw hitlerowskiej Trzeciej Rzeszy, która po zajęciu Francji szykowała swoje oddziały do inwazji na Wyspy Brytyjskie. Utworzenie PWL w Szkocji było także swego rodzaju manifestacją przekonania, że polska nauka mimo opresji ze strony wroga wciąż żyje. W istocie jednak zasadniczą przyczyną powołania do życia PWL w Edynburgu było stworzenie możliwości kształcenia kadry lekarzy wojskowych dla potrzeb polskiego wojska, które w wyniku kapitulacji Francji w 1940 r. znalazło schronienie w Wielkiej Brytanii. Reorganizujące się na Wyspach polskie formacje potrzebowały obok sprzętu i kadry oficerskiej także dobrze wykształconego personelu medycznego. Powołany w tej sytuacji do życia Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu dawał Polakom na wychodźstwie niepowtarzalną szansę na dokończenie studiów lekarskich, rozpoczętych jeszcze w Polsce bądź na uniwersytetach innych krajów **6 7**.

Utworzenie Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu było niewątpliwie rezultatem z jednej strony zabiegów rządu polskiego na emigracji o uruchomienie uniwersytetu polskiego na uchodźstwie, z drugiej strony – inicjatywy władz Wielkiej Brytanii, które w sytuacji zbliżającej się inwazji wojsk hitlerowskich na wyspę gromadziły w celu jej obrony jak największe siły i środki. W tym kontekście nie bez znaczenia były oddziały polskie, które mimo klęski wojsk sprzymierzonych we Fran-

6 Studenci Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu podczas wykładu z biochemii; fot. z ok. 1942–1943 r. W pierwszym rzędzie druga od lewej Wanda Piłsudska

7 Godło Polski z flagami Polski i Wielkiej Brytanii zajmujące honorowe miejsce podczas inauguracji pierwszego roku akademickiego PWL 24 marca 1941 r.; uroczystość odbyła się w znajdującej się w *New University Buildings* sali wykładowej Wydziału Chemii Uniwersytetu w Edynburgu

² *Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu*, oprac. J. Brodzki, wyd. Rada Wydziałowa Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu, Edynburg 1942, s. 51; tekst bez zmian [przyp. red.].

cji zdołały się ewakuować do Wielkiej Brytanii **8** **9**. W lipcu 1940 r. w Anglii i Szkocji znalazło schronienie przeszło 27 tys. polskich żołnierzy, w tym ponad 6400 żołnierzy lotnictwa, około 1500 marynarzy oraz około 300 lekarzy **10**. W toku odbudowy i reorganizacji Polskich Sił Zbrojnych (PSZ) w Wielkiej Brytanii liczba żołnierzy systematycznie powiększała się w wyniku rekrutacji Polaków przymusowo wcielonych do Wehrmachtu, którzy zdezerterowali bądź zostali przekazani z obozów jeńческих przez aliantów. Taki kontyngent wojska wymagał nie tylko zakwaterowania i sprzętu, ale również opieki medycznej świadczonej przez fachowy personel lekarski, który w PSZ był niewystarczający.

Idea budowy polskiego szkolnictwa wyższego na emigracji pojawiła się jeszcze w październiku 1939 r. w Paryżu, pod auspicjami rządu gen. Władysława Sikorskiego. Wówczas to grono uczonych, na czele z prof. Oskarem Haleckim, wystąpiło z inicjatywą utworzenia Uniwersytetu Polskiego za Granicą, w ramach którego miał funkcjonować Wydział Przyrodniczy i Lekarski, kierowany przez prof. Stanisława Rungego, byłego rektora Uniwersytetu Poznańskiego. Z inną inicjatywą w Pary-

11

żu wystąpił były dziekan Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego prof. Antoni T. Jurasz, który zaproponował utworzenie w Londynie polskiego wydziału lekarskiego na bazie szpitala niemieckiego German Hospital przy Wimpole Street 48, w którym w latach 1908–1910 pracował jako asystent. Liczył, mając też poparcie naczelnego wodza gen. Władysława Sikorskiego, że władze brytyjskie zaakceptują koncepcję kształcenia polskich kadr medycznych. Jednak szybko okazało się, że ze względów tak prawnych, jak i politycznych pomysł przejęcia przez Polaków German Hospital, będącego własnością społeczności niemieckiej w Londynie, nie wchodzi w rachubę. Jednak w związku z nasilającą się ofensywą lotnictwa Trzeciej Rzeszy na Anglię Malcolm MacDonald, minister zdrowia w rządzie Winstona Churchilla, 10 października 1940 r. wysunął w liście do ambasadora polskiego w Londynie propozycję utworzenia polskiej placówki medycznej na terenie Szkocji **11**. Była to ciekawa koncepcja, tym bardziej że w Szkocji stacjonowała duża liczba polskich oddziałów, prawo szkockie pozwalało na zakładanie placówek szpitalnych osobom niebędącym obywatelami brytyjskimi, zaś miejscowe społeczeństwo przychylnie spoglądało na Polaków. W tym kontekście nie dziwią kolejne, niekiedy równoległe inicjatywy.

8 Obóz podchorążówki sanitarnej w Combourg we Francji w 1940 r. W środku doc. Wiktor Tomaszewski (w koszuli i krawacie), drugi od lewej Bernard Czemplik (w okularach)

9 Ewakuacja polskich wojsk z Francji do Wielkiej Brytanii w lipcu 1940 r.

10 Polskie jednostki wojskowe w Biggar w Szkocji w lipcu 1940 r.

11 Powitanie pary królewskiej przez polskie wojska w Szkocji w marcu 1941 r. Od prawej: królowa Elżbieta, król Wielkiej Brytanii Jerzy VI, premier RP i naczelny wódz gen. Władysław Sikorski, ppłk prof. Antoni T. Jurasz